

Т. Козицька,
директор Хмельницької міської
централізованої бібліотечної системи

«ГАРЯЧІ» ПОСЛУГИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ – місто стародавнє і водночас молоде, йому немає і 600 років. Тут було відкрито першу в незалежній Україні школу іконопису «Нікош», діють єдині в країні музей-студія фотомистецтва та пам'ятник-фонтан барону Мюнхгаузену, створено єдиний, як в Україні, так і в Європі, монотеатр «Кут» – стаціонарний театр одного актора, встановлено чотири пам'ятники Б. Хмельницькому (найбільша в Україні та світі кількість пам'ятників відомому гетьману в одному місті). Про все це та ще багато цікавого на сайті Хмельницької МЦБС розповідають бібліотекарі, які пишаються своїм містом та знають про нього геть усе.

У Хмельницькому, в якому мешкають 260 тис. людей, діють 15 бібліотек-філій, де працюють 56 бібліотечних фахівців. Щорічно книгозбірні міста обслуговують близько 32 тис. користувачів, сукупний фонд МЦБС нараховує 370 тис. документів. У бібліотеках встановлено 70 комп'ютерів, з яких 43 придбано завдяки спонсорській допомозі та проектній діяльності.

Сайт МЦБС (www.cbs.km.ua) є якісним ресурсом, на якому зібрано багато інформації про м. Хмельницький, його історію, культуру, видатних людей. Він відомий своїми електронними краєзнавчими проектами: «Ми знаємо про Хмельницький все», «Хмельницький туристичний», «Ім'я в історії міста», «Літературна світлиця» та ін.

За п'ять років існування сайт тричі було визнано найкращим у Всеукраїнському конкурсі бібліотечних інтернет-сайтів серед бібліотечних систем. На сьогодні на ньому представлено електронний каталог, що містить майже 38 тис. бібліографічних записів, та повнотекстові версії 100 видань. Крім того, центральна бібліотека займається розвитком та підтримкою сайту управління культури і туризму міської ради, розповідаючи про культурно-мистецький простір міста.

Діяльність кожної бібліотеки-філії нині має свою спеціалізацію, що враховується як при комплектуванні фондів, так і в соціокультурній роботі. Цікаво, що 20 років тому вже була спроба створити спеціалізовані філії, але на той час через недостатньо розвинену міську транспортну систему та відсутність зручних каналів комунікації між бібліотеками спеціалізація виявилася неефективною. Сьогодні завдяки електронному каталогу та базам даних стали можливими електронне доставляння документів та швидкий внутрішньосистемний книгообмін.

Центральна бібліотека МЦБС є центром європейської інформації, інформаційно-туристичним осередком міста, її спеціалізацією є навчання англійської мови. У філіях створено центри мистецької

творчості, польської мови, народознавства, сімейного читання та дитячого розвитку, консультативно-навчальний центр з професійної орієнтації і працевлаштування, інформаційний центр для соціально незахищених верств населення та ін.

Місцева влада підтримує бібліотеки: в них проводяться капітальні ремонти, повністю оновлюються меблі з метою створення комфортних спеціалізованих зон для неформальної освіти та дозвілля мешканців міста, виділяються кошти на поповнення бібліотечних фондів.

Завдяки використанню інформаційних технологій співпраця бібліотек з організаціями та об'єднаннями міста вийшла на новий рівень. Ось тільки деякі приклади бібліотечних ініціатив 2016 р.:

- центральна бібліотека в рамках партнерської співпраці ініціювала створення електронної бази даних (БД) «Світова культура» з фондів бібліотеки Подільського культурно-просвітницького центру ім. М. Реріха. В цій книгозбірні зберігаються унікальні видання, яких у місті не має жодна бібліотека. Вже введено в обіг 1,9 тис. записів книг, анотацій, візуальних зображень обкладинок. БД «Світова культура» є частиною електронного каталогу МЦБС і представлена на її сайті;

- розпочато створення електронної БД ексклюзивного фонду Хмельницького міського товариства української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта»;

- разом із Хмельницькою міською організацією Національної спілки краєзнавців України на сайті МЦБС започатковано електронну бібліотеку науково-краєзнавчих збірників «Хмельницькі краєзнавчі студії», що стало довгоочікуваною подією для наукової спільноти області. На сайті зараз можна переглянути всі випуски, які побачили світ у 2014–2016 рр.;

- з січня діє веб-проект «Календар знаменних і пам'ятних дат» з урахуванням дат і подій, важливих для м. Хмельницького. Характерною специфікою календаря є посилання як на власні статті, так і на якісні джерела в Інтернеті;

- працівники бібліотек є волонтерами в реалізації в м. Хмельницькому електронної системи державних онлайн-послуг iGov, надають відповідні послуги у бібліотеках, навчають та інформують колег і користувачів;

- за популяризацію олімпійського руху на Хмельниччині, інформаційну підтримку на сайті МЦБС спортсменів та розвитку спорту, створення

й розміщення матеріалів для Вікіпедії колектив центральної бібліотеки було нагороджено Подякою Національного олімпійського комітету України;

- у 2016 р. до Всеукраїнського дня бібліотек презентовано нову соціальну безкоштовну послугу центральної бібліотеки МЦБС, якою можуть скористатися власники «Картки хмельничанина». Для тих, хто фізично не може прийти в бібліотеку, було запропоновано безкоштовне кур'єрське доставляння книжок за адресою за попередньою заявкою по телефону або на сайті «Картки хмельничанина». Аналогічним чином можна повернути бібліотечні книги;

- з березня в бібліотеці проводяться безкоштовні курси програмування від фонду *Brain Basket* у рамках проекту *Technology Nation*. Завдяки співпраці з Хмельницьким національним університетом та ІТ-академією *Circle Web Group* у центральній бібліотеці двічі на тиждень проходить навчання містян. Опановує ази програмування на курсах і завідувач сектору електронних ресурсів книгозбірні. Одним із результатів проекту має бути створення на базі бібліотеки хабу з офлайн-навчання програмування;

- у бібліотеці-філії віддаленого мікрорайону Озерна хмельничани отримують консультації бібліотекарів у новоствореному Центрі електронного обслуговування громадян;

- працівники бібліотек беруть участь як тренери у місцевих соціальних ініціативах, наприклад, у проекті «Інтернет для жінок: складно чи реально?» Програми «Громадські ініціативи» м. Хмельницького на 2016–2020 рр. за підтримки Хмельницької міської ради, у «Школі молодого лідера» ініціативи «Хтось не зробить», а бібліотечна молодь навчається в цих проектах.

Двоє працівників МЦБС були тренерами у проекті «Працевлаштування та розвиток трудових ресурсів в бібліотеках», який реалізовувався у 2015–2016 рр. у рамках Української ініціативи з підвищення впевненості (UCBI), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), та адмініструвався IREX/Україна в рамках програми «Бібліоміст». Проект був спрямований на допомогу внутрішньо переміщеним особам та учасникам АТО і здійснювався у східних областях України. Нові знання та набутий досвід бібліотекарів-тренерів передали своїм колегам, які надають консультації хмельничанам з ефективного пошуку роботи.

Навчання працівників методична служба МЦБС приділяє особливу увагу, тому що від кваліфікації бібліотекарів залежить якість бібліотечних послуг. Завідувач методично-бібліографічного відділу С. Сінькова стала переможцем конкурсу професійної майстерності серед методистів бібліотек Хмельницької області «Кращий методист–2016».

Бібліотеки намагаються якнайшвидше адаптуватися до потреб своєї громади, а це вимагає постійного оновлення знань. Для консультування користувачів запрошуються представники банківської сфери та бізнесу, органів місцевого самоврядування, громадські активісти, волонтери, фахівці з різних галузей та ін.

Бібліотечні працівники є учасниками круглих столів, форумів, тренінгів. Так, у 2016 р. вони разом із 400 учасниками Форуму розвитку «Майбутнє Хмельницького» розробляли стратегію міста; вивчали проблеми та можливості на I Форумі енергоефективності міста Хмельницького; ділилися можливостями бібліотек на Всеукраїнському форумі з розвитку інноваційних технологій, що проходив у Хмельницькому; набували досвіду на форумі «Місцеві ініціативи змінюють життя українських громад» у Чернігові; брали участь в інформаційно-навчальному семінарі «Участь громадян у бюджетному процесі: як підготувати, подати і просувати проекти на виконання Бюджету участі міста Хмельницького», що проводився Інститутом бюджету і соціально-економічних досліджень, тощо.

Заклади МЦБС є учасниками та організаторами багатьох ініціатив, вуличних акцій, фестивалів, завдяки яким мають можливість розповісти про себе, зацікавити людей читанням та залучити нових користувачів. Усі книжкові виставки для таких заходів супроводжуються тематичними вікторинами, квестами, на яких учасники за правильні відповіді отримують призи. Завжди готується інсталяція з емблемою МЦБС для фотографування.

У квітні бібліотеки МЦБС брали участь у відкритті цього річного туристичного сезону в м. Хмельницькому «Відкрий своє місто». Для містян та гостей Хмельницького було організовано книжкові виставки «Відкрий для себе рідне місто» та «Читай українською». Бібліотекарі підготували карту міста з позначками бібліотек. Перехожі знаходили на карті свій будинок і дізнавалися, яка бібліотека є найближчою до них. Потім спілкувалися з працівником саме тієї книгозбірні та отримували флаер з рекламою бібліотечних послуг. Зацікавило перехожих і складання з пазлів герба міста.

1 червня, в День захисту дітей, на майданчику біля центральної бібліотеки відбулося дитяче свято «Бібліотечне літо збирає друзів» – презентація літніх бібліотечних майданчиків міських книгозбірень. На цих майданчиках юних читачів очікували цікаві літературні вікторини, бібліотечний кросворд, інтелектуальні ігри і батли, майстер-класи з виготовлення паперових іграшок та, звісно, нові цікаві книги.

У серпні вперше проходив триденний фестиваль «Медовий Спас у Хмельницькому». У Парку культури та відпочинку ім. М. Чекмана працював і майданчик «Бібліотека на галявині». Було цікаво й весело, адже діти із задоволенням малювали, читали, відгадували загадки та кросворди, з клаптиків тканини викладали бджолу, грали в різні ігри, а дорослі відповідали на запитання вікторини, які можна було знайти на сторінках книг, представлених на тематичній літературній виставці. Ще гості мали змогу стати слухачами «Медової освітньої школи», яка протягом трьох днів дивувала всіх унікальними зустрічами, історично-музичними композиціями, майстер-класами.

Для того щоб бібліотеки могли «виходити в люди», міське управління культури і туризму виділило кошти для придбання пересувних меблів та банера. У книгозбірнях з'явилися прихильники, які на вуличних акціях завжди шукають саме бібліотечний майданчик, причому на інтелектуальне дозвілля попит не менший, ніж на традиційні вуличні розваги під час свят.

Хмельницька МЦБС стала одним із організаторів I Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції «Місто Хмельницький в контексті історії України», яка відбулася в День міста і була приурочена до 585-річчя першої згадки про Хмельницький та 450-річчя надання йому магдебурзького права.

Налагодженню суспільного діалогу сприяє спілкування, організувати яке можуть саме бібліотеки. Тож книгозбірні міста започаткували нові проекти для спілкування, подолання бар'єрів і стереотипів. Одним із них став Хмельницький міський літературний фестиваль «Слово єднає!», який було започатковано в 2015 р., після проведення бібліотечного веб-мосту з бібліотекою міста-побратима Старобільська Луганської області. У 2016 р. у рамках святкування Дня міста фестиваль відбувся вже вдруге. На нього приїхали гості зі Старобільська — поет М. Сичов та бібліотекар І. Анофрієва.

Цьогоріч фестиваль об'єднав 105 літераторів, близько тисячі учасників. Навколо бібліотеки згуртувалися всі літературні, творчі та журналістські спілки міста та області, які стали співорганізаторами форуму. Талановита молодь мала змогу заявити про себе на майстер-класах, літературних читаннях, що відбувалися впродовж фестивального тижня. У всіх бібліотеках міста проходив літературний марафон, під час якого проводилися зустрічі читачів з авторами та презентації книг. На завершення фестивалю в центральному парку, біля пам'ятника Т. Шевченку, відбувся гала-концерт.

Логічним продовженням цієї акції стало відкриття в жовтні сезону «Літературних побачень за філіжанкою кави» в рамках авторського проекту Л. Підгірної «Літературний туризм». Хмельничанам дуже сподобалися ці зустрічі, тож вони з нетерпінням чекають на наступні побачення.

Заручившись підтримкою IREX, бібліотеки розпочали реалізацію проекту «Моя нова поліція», надаючи інформаційну підтримку патрульній поліції м. Хмельницького. З початку такої співпраці проведено півсотні спільних заходів для аудиторії різного віку — від малечі з дитячих садочків до людей пенсійного віку. Центральна бібліотека організувала фотоконкурс до 100 днів роботи поліції в місті та взяла участь в організації святкових заходів для хмельничан.

Патрульні поліцейські стали активними учасниками уроку англійської мови, який одночасно проводився в багатьох містах України. Вони зібралися в бібліотеці разом із містянами, щоб побити рекорд Книги рекордів Гіннесса в номінації «Найбільший мовний урок у світі».

Одним із цікавих експериментів була зустріч представників Національної патрульної поліції та студентів Хмельницького інституту соціальних технологій у бібліотеці-філії на сеансі карткової настільної гри Ради Європи для молоді «Країна Гідності. Вивчення соціальних прав через освіту з прав людини». Фасилітатор гри — завідувач філії Т. Венгрова, яка раніше пройшла відповідне навчання, запропонувала гравцям стати членами парламенту вигаданої Країни Гідності та ухвалювати рішення стосовно стратегії соціальної політики в рамках плану розвитку країни на найближчі п'ять років. Учасники спілкувалися, сперечалися, але прийняли спільне рішення.

«Гра дуже реалістична і цікава, — ділилася враженнями І. Табенська, інспектор патрульної поліції. — Хоча підрахунки показали, що ми дещо перевищили бюджет Країни Гідності, та наш парламент одностайно вирішив, що всі витрати обґрунтовані і через кілька років ми побачимо позитивні результати. Не може бути щасливою країна, де живуть нещасні бідні люди. Я вважаю, що поліція та студенти склали гарну команду».

Попереду багато спільних заходів для забезпечення громадської підтримки реформ в Україні.

Успішним та цікавим за своїми результатами виявився проект «Жива бібліотека», про який ми розповімо докладніше.

Цей формат вирішили реалізувати бібліотекарі центральної бібліотеки для знайомства та спілкування своїх користувачів з неординарними особистостями, налагоджуючи суспільний діалог, долаючи стереотипи та упередженість один до одного. Проект не можна назвати інноваційним, але він виявився актуальним, і його результати перевершили всі сподівання організаторів.

Хто бере участь у «Живій бібліотеці»? Насамперед «жива книга» — людина, яка через своє етнічне походження, релігійні погляди, професію, стан здоров'я, сексуальну або соціальну приналежність є ізольованою. Ця людина готова відкрити свій статус та досвід у розмові, в обговоренні та дискусії зі спірних питань з читачем. Наприклад, «живі книги» можуть мати такі назви: ВІЛ-позитивна людина, шукач притулку, біженець, колишній споживач наркотиків, представник етнічних та національних меншин, священник, безробітний, людина, яка має досвід роботи за кордоном, та ін. Читач — це будь-який відвідувач «Живої бібліотеки», котрий зацікавлений дізнатися більше про конкретну групу людей, що її репрезентує «жива книга», або прагне поставити «заборонені запитання» цій «книзі» в необразливій формі у сприятливій, дружній атмосфері. Бібліотекар — це людина, яка сприяє спілкуванню книги та читача. Він може пояснити концепцію та правила «Живої бібліотеки», відповідає за технічні деталі (стежить за часом, реєстрацією тощо).

«Жива бібліотека» згуртувала навколо книгозбірні різних людей. В її рамках пройшли нові заходи і проекти, які були запропоновані «живими книгами» та користувачами бібліотеки.

Перед першим заходом «Живої бібліотеки» було здійснено велику підготовчу роботу: представлено бренд-стратегію проекту, розроблено правила, проведено опитування серед користувачів щодо того, з ким би вони хотіли поспілкуватися, створено картотеки «живих книг», продумано піар-кампанію.

Вже відбулися чотири «Живі бібліотеки», «прочитано» 18 «живих книг». Кожна «книга» – людина, яка має власні цікаві історії і готова поділитися ними з читачами.

Після спілкування користувачам книгозбірні пропонують заповнити анкету, в якій вони мають зазначити, з ким би в майбутньому хотіли зустрітися – з військовими, журналістами, футболістами, лікарями та ін.

Цікаво, що, дізнавшись із ЗМІ про зустрічі в бібліотеці, телефонують люди, які бажають стати «живими книгами». Так, у картотеку «книг» потрапили лікар-стоматолог, чоловік – майстер з манікюру, який про себе каже: «Я один такий – від Києва до Львова».

Для того щоб читач міг зорієнтуватися у виборі «живої книги», для кожної з них складається анотація та підбирається назва. У цьому творчому процесі беруть участь і бібліотекарі, і «книги». Це допомагає більше дізнатися один про одного до заходу. Деякі люди, не без здивування, відкривають для себе сучасну бібліотеку, стають її друзями та симпатиками. Наприклад, О. Лахмай, байкер Гиря, після того, як побував у ролі «живої книги», зустрічався з друзями-байкерами, показував їм фото та розповідав, що в бібліотеці «крута тусня» і «двіжуха».

Крім байкера, із читачами зустрічалися патрульні поліцейські, письменниця-волонтер, відомий у місті телеведучий, подружжя пара волонтерів із Франції, спортсмен – чемпіон світу з пауерліфтингу, переселенка з Донецька, громадський діяч – молодіжний лідер м. Хмельницького, жінка-військова, відомий мандрівник-краєзнавець, учасники АТО та ін. І нині часто-густо, коли ми запрошуємо окремих осіб узяти участь у проекті в ролі «живої книги», приємно чути у відповідь, що вони знають про акцію і раді набути новий досвід.

Під час «читань» часто порушуються несподівані теми, проблеми, які переростають із діалогу в активне обговорення в аудиторії.

Для «живих книг» ми придумали оригінальний подарунок – фоторамку, відповідну до роду занять людини, з готовими фотографіями на згадку про участь у «Живій бібліотеці».

По закінченні заходу учасники залишають записи про свої враження, а також побажання у спеціальній Книзі відгуків.

Є дещо містичне в тому, що під час підготовки першої акції «Живої бібліотеки» організаторам до рук випадково потрапила книга М. Іванцової «Живі книги». Хід подій, що відбуваються в романі, підказки, як зробити так, щоб «Жива бібліотека» притягувала людей, було взято саме із цього твору. Фраза з нього – «Цікавих історій на світі набагато

більше, ніж уже написаних книг» – стала епіграфом до зустрічей у бібліотеці.

Напередодні другої акції в м. Кам'янці-Подільському на зустріч із читачами завітала М. Іванцова. Дізнавшись про це із соцмереж, бібліотекарі Хмельницької МЦБС поїхали в сусіднє місто, щоб познайомитися з авторкою роману. Відтоді між письменницею і бібліотекою зав'язалася дружба. «Дорога Хмельницька бібліотека! Це неймовірно – втілення моїх ідей з роману наживо у вашій бібліотеці. Розчулена до сліз цією новиною. Ви величезні молодці! Бажаю вам не зупинятися і розвиватися далі з любов'ю до людей! Уклін вам і дяка!» – написала письменниця в книзі, яку подарувала при зустрічі.

Пані Міла завжди стежить за нашими акціями, навіть близько подружилася з «живими книгами» – подружжям із Франції. Коли в липні ми проводили «Живу бібліотеку», французи знову стали її учасниками і допомогли коштами волонтерці, яка збирала їх для воїнів АТО. Подружжя хоче зробити щось подібне у Франції, а «живими книгами» запросити представників української діаспори, щоб французи краще пізнали Україну.

Зацікавилася акцією і гостя з Нідерландів – хмельничанка, яка 10 років працює в бібліотеці м. Арнем. На згадку про цікавий захід вона повезла додому фірмову кружку хмельницької «Живої бібліотеки».

Є така кружка і в бібліотеці м. Слов'янська Донецької області. Колеги надихнулися результатами нашого проекту та проводять аналогічні акції для жителів свого міста. Підхопила естафету і бібліотека смт Чорний Острів, що на Хмельниччині, яка провела зустріч із «живими книгами» для своїх користувачів.

Хмельницька «Жива бібліотека» вийшла за рамки однієї книгозбірні, одного міста і навіть однієї країни. Є приклади продовження спілкування, що почалося під час цих заходів. Так, французи зібрали серед своїх знайомих літературу французькою мовою та привезли у подарунок центральній бібліотеці. Для презентації нових книг бібліотекарі влаштували захід у романтичному стилі «Французький сніданок в українській бібліотеці».

Одна з читачок «Живої бібліотеки» В. Грішко-Дунаєвська поділилася своїми враженнями: «Працюю у сфері освіти, і, здавалося б, спілкування не бракує. Але 20 хвилин роблять неможливе: люди, які навіть не віталися перед цим, залишаються майже друзями».

Тож такі зустрічі бібліотека організовуватиме і надалі, аби в житті, що дедалі більше переходить у формат он-лайн, завжди було місце для теплих дружніх зустрічей.

Два проекти – «Моя нова поліція» та «Жива бібліотека» – були представлені на «Ярмарку соціальних ініціатив» бібліотек Хмельницької області та принесли перемогу центральній бібліотеці МЦБС. Обласний конкурс соціальних ініціатив Хмельницька ОУНБ організовує вже три роки поспіль, і дуже приємно, що центральна бібліотека м. Хмельницького всі ці роки перемагає.

З ДОСВІДУ РОБОТИ

Діяльність бібліотек Хмельницької МЦБС широко висвітлює у ЗМІ бібліотечний піар-офіс, який, до речі, став кращим регіональним піар-офісом України за підсумками конкурсу, проведеного в 2015 р. За цей рік, у співпраці з журналістами, було підготовлено понад 200 публікацій у друкованих та інтернет-ЗМІ, 25 телесюжетів, більш ніж 30 радіопередач, інформаційними приводами для яких стали акції бібліотек.

У Хмельницькому діє Програма розвитку міста у сфері культури на період до 2020 р. «50 кроків, що змінять місто», де значна увага приділяється розвитку бібліотек, популяризації читання. В пла-

нах запровадити тренінги для хмельничан з питань медіаграмотності, працевлаштування та розвитку трудових ресурсів для підвищення якості життя.

У скрутні часи бібліотека може стати надійним і безкоштовним помічником, територією безпеки, інтелектуального дозвілля для дітей і дорослих. На жаль, більшість людей мало знають про можливості бібліотек. Тому нам є ще над чим працювати, адже мріємо про те, щоби кожен хмельничанин міг із гордістю сказати: «Я пишаюся своєю бібліотекою!».

